NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-8]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

13.00.00-PEDAGOGIKA
journal.namdu.uz
PEDAGOGICAL

MAMLAKATIMIZDA BASKETBOL O‘ YINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Dadabayev Rustamjon Rahimjonovich
Namangan davlat universiteti dotsenti,
Pedagogika fanlari bo‘ yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘ zbekiston Respublikasida basketbol o‘ yinining rivojlanish bosqichlari yoritilgan. Basketbolning dastlabki tarixi, Sovet davridagi shakllanishi, mustaqillikdan so‘ nggi rivojlanishi va hozirgi zamonaviy bosqichdagi holati tahlil qilinadi. Maqolada tarixiy voqealar, federatsiya faoliyati, musobaqalardagi ishtirok, sport infratuzilmasi va yoshlar basketboli haqidagi ma’lumotlar tizimli tarzda keltirilgan. Shuningdek, xalqaro hamkorlik, 3x3 basketbol, maktab ligalari va kelajakdagi istiqbolli yo‘ nalishlar ham yoritilgan. Maqola sportshunoslar, o‘ qituvchilar, talabalar va basketbol ixlosmandlari uchun mo‘ ljallangan bo‘ lib, O‘ zbekistonda basketbol taraqqiyotining bosqichlarini chuqur o‘ rganishga yordam beradi.*

Kalit so‘ zlar: *Basketbol, O‘ zbekiston sporti, Basketbol federatsiyasi, 3x3 basketbol FIBA Asia, Sport maktablari, Yoshlar sporti, Basketbol tarixi, Mustaqillikdan keyingi sport, Sport infratuzilmasi, Maktab ligase, Murabbiylar tayyorlash.*

STAGES OF BASKETBALL DEVELOPMENT IN OUR COUNTRY

Abstract: *This article outlines the stages of basketball development in the Republic of Uzbekistan. It analyzes the early history of the sport, its formation during the Soviet era, its development following independence, and its current status. The article systematically presents information regarding historical events, the activities of the federation, participation in competitions, sports infrastructure, and youth basketball. It also covers international cooperation, 3x3 basketball, school leagues, and promising future directions. The article is intended for sports specialists, educators, students, and basketball enthusiasts, offering an in-depth look at the evolution of basketball in Uzbekistan.*

Keywords: *Basketball, Uzbekistan sports, Basketball Federation, 3x3 basketball, FIBA Asia, sports schools, youth sports, history of basketball, post-independence sports, sports infrastructure, school leagues, coach training.*

ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ БАСКЕТБОЛА В НАШЕЙ СТРАНЕ

Аннотация: *В данной статье рассматриваются этапы развития баскетбола в Республике Узбекистан. Анализируется ранняя история баскетбола, его формирование в советскую эпоху, недавнее развитие после обретения независимости и современное состояние. В статье систематически представлена информация об исторических событиях, деятельности федерации, участии в соревнованиях, спортивной инфраструктуре и юношеском баскетболе. Также рассматриваются международное сотрудничество, баскетбол 3x3, школьные лиги и перспективные направления развития. Статья предназначена для спортивных ученых, преподавателей, студентов и любителей баскетбола и поможет глубоко изучить этапы развития баскетбола в Узбекистане.*

Ключевые слова: *Баскетбол, Спорт Узбекистана, Федерация баскетбола, баскетбол 3x3 FIBA Asia, Спортивные школы, Юношеский спорт, История баскетбола, Спорт после обретения независимости, Спортивная инфраструктура, Школьные лиги, Подготовка тренеров.*

KIRISH.

Basketbol O‘ zbekiston Respublikasida so‘ nggi yillarda jadal rivojlanayotgan sport turlaridan biridir. U mamlakatimizda asosan mustaqillikdan so‘ ng ommalasha boshlagan bo‘ lib, bugungi kunda maktabgacha yoshdagi bolalardan tortib professional sportchilargacha bo‘ lgan qatlamlarda keng targ‘ ib qilinmoqda. Quyida basketbolning O‘ zbekistonda bosqichma-bosqich rivojlanish jarayoni haqida so‘ z yuritamiz.

Asosiy qism. 1. Dastlabki bosqich (Sovet davri – 1991-yilgacha). Sovet Ittifoqi tarkibida bo‘ lgan O‘ zbekiston hududida basketbol 1950 -yillardan boshlab bosqichma-bosqich rivojlana boshlagan. Bu davrda sport maktablari, jismoniy tarbiya institutlari va texnikumlarda basketbol dars sifatida o‘ qitilar edi. Respublikalararo musobaqalarda o‘ zbekistonlik sportchilar ham qatnashgan. Biroq bu davrda basketbol keng ommaga emas, asosan professional sportchilar doirasida mashhur bo‘ lgan.

2. Mustaqillikdan keyingi davr (1991 – 2000). O‘ zbekiston 1991-yilda mustaqillikka erishganidan so‘ ng sport sohasi mustaqil rivojlanishni boshladi. Shu jumladan, basketbol ham alohida sport turi sifatida rivojlana boshladi. 1992- yilda O‘ zbekiston Basketbol Federatsiyasi tashkil etildi. Yurtimiz basketbolchilari Osiyo chempionatlarida ishtirok etishni boshladi. Shu yillarda turli yosh toifalari bo‘ yicha jamoalar shakllantirildi.

3. Taraqqiyot bosqichi (2000 – 2010). Bu davrda mamlakatda sport inshootlari soni ko‘ paydi, shuningdek, viloyatlarda ham basketbolga e’tibor oshdi. Yoshlar sport maktablarida basketbol bo‘ yicha mashg‘ ulotlar yo‘ lga qo‘ yildi. O‘ zbekistonlik hakamlar va murabbiylar xalqaro darajadagi malaka oshirish kurslarida qatnashdi. Bu bosqichda ayollar basketboli ham rivojlana boshladi.

4. Faollashuv davri (2010 – 2020). Basketbol bo‘ yicha maktab va o‘ quv yurtlari o‘ rtasida turnirlar, chempionatlar tashkil etila boshlandi. Yoshlar va talabalar o‘ rtasida milliy chempionatlar yo‘ lga qo‘ yildi. O‘ zbekistonlik basketbolchilar Osiyo o‘ yinlari, Jahon chempionatining saralash bosqichlarida qatnashdi. FIBA (Xalqaro Basketbol Federatsiyasi) bilan hamkorlikda turli loyihalar amalga oshirildi. Basketbol sport maktablari soni oshdi.

5. Zamonaviy bosqich (2020 – hozirgi vaqtgacha). Bugungi kunda basketbol O‘ zbekistonda yanada rivojlanmoqda. Yoshlar o‘ rtasida 3x3 basketbol ommalashmoqda. Sport maktablarida zamonaviy texnologiyalar asosida mashg‘ ulotlar olib borilmoqda. FIBA bilan hamkorlikda hakamlar va murabbiylar tayyorlash, yangi formatdagi ligalarni tashkil etish bo‘ yicha ishlar olib borilmoqda. 2025 - yilgi Osiyo yoshlar o‘ yinlariga tayyorgarlik doirasida yangi inshootlar qurilmoqda.

Xulosa. O‘ zbekistonda basketbol bosqichma-bosqich rivojlanib, bugungi kunga kelib xalqaro darajadagi sport turi sifatida shakllandi. Davlatning sportga bo‘ lgan e’tibori, yoshlarning qiziqishi va murabbiylar mehnati tufayli basketbol kelajakda yanada ommalashib, jahon sahnasida o‘ zbekistonlik sportchilarning muvaffaqiyatlari ortishiga xizmat qiladi.

Boshlanish davri: 1913 – 1920.

O‘ zbekiston hududida basketbol 1913-914 yillarda tarqala boshlagani aytiladi ammo haqiqiy joriy etilishi 1920-yillarga to‘ gri keladi.

1920-yil sentabrda Farg‘ onada L.Barxash Farg‘ ona basketbol jamoasini tashkil qilib, to‘ p va qoidalar bilan tanishtirdi.

Toshkentdagi dastlabki basketbol jamoasi S.Starshiy tomonidan harbiy maktabda tuzilgan.

Rivojlanish davri: 1922 – 1945.

1922-yildan Sirdaryoda sport olimpiadasiga basketbol kiritildi; jamoalar 5 nafar o‘ yinchidan iborat edi. 1934-yilda birinchi Markaziy Osiyo spartakiadasida O‘ zbekiston erkak va ayollar jamoalari birinchi o‘ rinni qo‘ lga kiritdi.

1945-yilda Andijonda birinchi Respublika chempionati bo‘ lib o‘ tdi; 4 jamoa ishtirok etgan va Samarqand birinchi bo‘ ldi.

Mustaqillikka yaqinlashish: 1946 – 1990.

1951-yilda o‘ smirlar o‘ rtasidagi O‘ rta Osiyo birinchiligida Toshkent jamoalari g‘ oliblikni qo‘ lga kiritdi.

1961-1966 yillar davomida Toshkent “Mehnat” jamoasi Sovet Ittifoqi “A” toifasida muvaffaqiyatli qatnashdi .

1973-yildan boshlab kuchli erkaklar jamoasi o‘ zoq vaqt “A” toifasida ishtirok etdi.

1979-1980 yillarda oliy ligaga chiqdi .

1992-yilda mustaqillikdan so‘ ng tashkil etilgan O‘ zbekiston Basketbol Federatsiyasi (FIBA a’zoligi) basketbol faoliyatini markazlashgan tarzda boshqarishni boshladi.

O‘ zbekiston 1995, 1999, 2001-yillarda FIBA Asia Championshipda qatnashdi va eng yaxshi natija 1995-yildagi 7-o‘ rin bo‘ ldi.

1997-yilda Malayziyada bo‘ lib o‘ tgan xalqaro turnirda O‘ zbekiston terma jamoasi uchinchi o‘ rin oldi.

FIBA bilan hamkorlik doirasida milliy hakamlar va murabbiylar malaka oshirish kurslarida qatnashdi.

2012-yilda FIBA va Vazirliklar bilan maktab basketboli bo‘ yicha Milliy maktab ligasi ishga tushdi: o‘ quvchi jamoalar tizimli ravishda musobaqalarga jalb qilindi. FIBA memorandum imzoladi.

Hozirgi vaqtga kelib O‘ zbekiston ayollar terma jamoasi ham FIBA Asia Championshipda qatnashmoqda, so‘ nggi reytinglar bo‘ yicha ularning o‘ rni 90-100 oralig‘ ida.

3x3 basketbol varianti maktab va universitetlarda ommaviylashmoqda: yoshlar sport kampuslari va yuqori sinflarda ushbu yo‘ nalishda turli tadbirlar o‘ tkazilmoqda.

Bugungi kunda O‘ zbekistonda yuzlab sport zallari va yuzdan ortiq talabga javob beradigan basketbol maydonchalari mavjud. Murabbiy tayyorlash OTMlarning jismoniy madaniyat fakultetlarida amalga oshiriladi, malakali trenerlar xalqaro kurslarda ishtirok etadi . FIBA ko‘ magida hakamlar va murabbiylar uchun xorijiy stajirovkalar tashkil etilmoqda.

Bosqichma-bosqich rivojlanish: respublikaning dastlabki rudimentar tashkilotlaridan to mustaqillik davridagi milliy federatsiyagacha, O‘ zbekiston basketboli ko‘ p bosqichda taraqqiy etdi.

Xalqaro integratsiya: FIBA a’zoligi, Osiyo chempionatlari, maktab ligalari va 3x3 basketbol orqali O‘ zbekiston global maydonga chiqmoqda.

Kelajak rejalar: murabbiylar malakasini oshirish, maktab ligalari va infratuzilmani rivojlantirish – asosiy yo‘ nalishlar hisoblanadi.

Erkaklar terma jamoasi. **Tashkil topgan**: 1992-yilda (FIBA a’zosi).

Murabbiy: hozirda Oleg Levin.

Xalqaro natijalar: Asosiy muvaffaqiyatlar 1990-2000 yillarda bo‘ lib, 1995-yilda FIBA Asia chempionatida 7-o‘ rinni egallagan (Eron va Filippindan ustun). Umumiy olganda 6 marta Osiyo chempionatida ishtirok etgan: 1995 (7-o‘ rin), 1999 va 2001 (9-o‘ rin), 2003(14-o‘ rin), 2005 (11-o‘ rin), 2009 (14-o‘ rin), 2011 (12-o‘ rin).

Turnir reytinglari: Olimpiada va jahon chempionatiga yo‘ llanma olmadi. Osiyo o‘ yinlariga ham kam ishtirok etgan – 1998 (9-o‘ rin), 2006 (11-o‘ rin), 2010 (11-o‘ rin).

Raqamlar: 1994-2014 oralig‘ ida 45 rasmiy o‘ yin o‘ tkazilib, 17 g‘ alaba va 28 mag‘ lubiyat qayd etilgan.

Ayollar terma jamoasi. **FIBAga qo‘ shilgan**: 1992-yilda.

Oxirgi reyting (9 fevral 2025): 94-o‘ rin.

Turnir ishtiroki: FIBA Asia Cupga 5 marotaba qatnashgan; hali medal olmayapti.

Murabbiy: Stepan Lebedev.

Jamoa tarkibi (2017): Qator nomli o‘ yinchilar: Yuliya Kashuba, Anastasiya

Sevastyanova, Dlyara Asanova va boshqalar. U16 yoshdagilar terma jamoasi 16 yoshgacha bo‘ lgan erkak jamoasi FIBA U16 Osiyo musobaqalarida qatnashadi.

2025-yil mayda Navoiyda bo‘ lgan FIBA U16 ASIA Cup CABA saralashida

Qirg‘ izistonni 85–50 hisobida mag‘ lub etdi. U16 jamoa CABA mintaqasida ikkinchi o‘ rinlarni egallagan. Masalan, 2022-yilda ikkinchi o‘ rinni qo‘ lga kiritgan.

O‘ zbekiston Basketbol Federatsiyasi (UBF) Tashkentda joylashgan va FIBA Asia a’zosi hisoblanadi. Prezident va Bosh kotibning nomlari ham e’lon qilingan.

Xalqaro hamkorliklar: Yo‘ nalishda maktab ligalari, 3x3 format, murabbiy va hakamlar tayyorlash dasturlari faol bajarilmoqda.

O‘ zbekiston terma jamoalari ayniqsa, Osiyo miqyosida izchil qatnashib kelmoqda. Ularning eng kuchli natijalari 1990–2000 yillarga to‘ g‘ ri keladi. U16 jamoasi esa yoshlar basketbolida ijobiy o‘ sish ko‘ rsatmoqda. Kelajakda jahon darajasida muvaffaqiyat uchun ilmiy yondashuv va infratuzilma yanada mustahkamlanishi muhim.

Xulosa. Umuman olganda basketbol sport turi bugungi kunda ulkan rivoj topayotgan, mamlakatimiz sportini dunyoga tanitishda yetakchi ro‘ l o‘ ynayotgan sport o‘ yinlari sirasiga kirib borayotganligi quvonarli holdur. Bu esa basketbol sport turini kundan-kunga rivoj topayotganligining dalilidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘ YXATI

1. O‘ zbekiston Respublikasining 2026-yil 24-martdagi “Jismoniy tarbiya va sport to‘ g‘ risidagi” O‘ RQ-1123-sonli qonuni.

2. O‘ zbekiston Basketbol Federatsiyasi rasmiy sayti – https://basket.uz

3. FIBA Asia – Xalqaro basketbol federatsiyasi Osiyo bo‘ limi rasmiy sayti – https://www.fiba.basketball/asia

4. Xaydarov A.S. “Sport turlari nazariyasi va metodikasi”. – Toshkent: O‘ zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti, 2022.

5. “O‘ zbekistonda sport sohasining rivojlanish tendensiyalari”, ilmiy maqola,
Ilmiy-amaliy jismoniy tarbiya jurnali, №2, 2023.

6. Murodov B.B. “Jismoniy tarbiya va sport tarixidan”. – Toshkent, 2019.

7. “Osiyo Basketbol Chempionati tarixi”, FIBA arxiv ma’lumotlari https://archive.fiba.com.

8. O‘ zbekiston Respublikasi Turizm va Sport Vazirligi statistik hisobotlari, 2020-2024 yillar.

9. UBF (Uzbekistan Basketball Federation) hisobotlari va jamoa tarkiblari – Matbuot bayonotlari, 2023 – 2024.

10. “Basketbol o‘ yinining pedagogik asoslari”, metodik qo‘ llanma. – O‘ zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti, 2021.